

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 290 КПК УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ВІДКРИТТЯ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ СТОРОНОЮ ЗАХИСТУ ПРОКУРОРУ

SEPARATE ISSUES OF THE APPLICATION OF THE PROVISIONS OF ARTICLE 290 OF THE CPC OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF DISCLOSURE OF CRIMINAL PROCEEDING MATERIALS BY THE DEFENSE PARTY OF THE PROSECUTOR

Жовтан Ю.В., аспірант

кафедри кримінального процесу та криміналістики

Одеського державного університету внутрішніх справ, адвокат

У статті аналізується специфіка відкриття матеріалів стороною захисту прокурору, котра визначена нормами встановленими абз. 1 ч. 6 ст. 290 КПК України. Зазначено, що відкриття матеріалів на виконання вимог ст.290 КПК для сторони обвинувачення виконання є імперативним обов'язком, а для сторони захисту обов'язок розглядається крізь призму наданого запиту прокурора.

Розглядаючи питання визнання доказів стороною захисту недопустимими та не прийняття їх судом до уваги у разі не відкриття в порядку ст.290 КПК України, звертається увага на те, що вручення чи направлення запиту прокурором має бути підтверджений доказами та оформлений у процесуальний спосіб в матеріалах кримінального провадження. Аналізуючи правову позицію Верховного Суду України констатується, що кримінально-процесуальну санкцію, передбачену ч. 12 ст. 290 КПК України не може бути застосовано, якщо невиконання стороною захисту вимог ч. 6 ст. 290 КПК України стало наслідком неподання прокурором запиту про надання йому стороною захисту доступу до своїх матеріалів.

Зауважено, що право сторони захисту на подання суду зібраних доказів у спосіб, передбачений процесуальним законом, не обмежено законодавцем стадією досудового розслідування та у судовому засіданні можливим є дослідження тих доказів, які не відкривалися стороною захисту в порядку ст. 290 КПК України.

З огляду на те, що обов'язок підтвердження факту надання доступу до матеріалів лежить саме на стороні, яка здійснювала ознайомлення, то саме прокурор зобов'язаний скласти відповідний документ, яким підтвердити факт надання йому для ознайомлення матеріалів стороною захисту у відповідному протоколі.

Ключові слова: сторони кримінального провадження, досудове розслідування, ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, строк для ознайомлення.

The article analyzes the specifics of the opening of materials by the defense to the prosecutor, which is determined by the norms established by p. 1 part 6 of art. 290 of the CPC of Ukraine. It is noted that the opening of materials in compliance with the requirements of Article 290 of the Criminal Procedure Code for the prosecution is an imperative duty, and for the defense, the duty is considered through the prism of the prose. When considering the issue of recognizing the evidence of the defense as inadmissible and not taking it into account by the court in the event of non-opening in accordance with Article 290 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, attention is drawn to the fact that the delivery or sending of the request by the prosecutor must be confirmed by evidence and processed in a procedural manner in the materials of criminal proceedings. Analyzing the legal position of the Supreme Court of Ukraine, it is established that the criminal procedural sanction provided for in Part 12 of Art. 290 of the Criminal Procedure Code of Ukraine cannot be applied if the defense party fails to comply with the requirements of Part 6 of Art. 290 of the Criminal Code of Ukraine was a consequence of the prosecutor's failure to submit a request for the defense to grant him access to his materials.

It is noted that the right of the defense party to submit the collected evidence to the court in the manner provided by the procedural law is not limited by the legislator to the stage of the pre-trial investigation, and in the court session it is possible to examine those evidences that were not opened by the defense party in accordance with Art. 290 of the CPC of Ukraine.

Considering the fact that the duty to confirm the fact of providing access to the materials lies with the party that conducted the review, the prosecutor is required to draw up the appropriate document to confirm the fact that it was provided to him for review by the mothers of the defense in the relevant protocol.

Key words: parties to criminal proceedings, pre-trial investigation, review of pre-trial investigation materials, term for review.

Постановка проблеми. Відкриття матеріалів здійснюється не лише стороною обвинувачення, але й стороною захисту. Так, відповідно до абз. 1 ч. 6 ст. 290 КПК України, за запитом прокурора сторона захисту зобов'язана надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, надати доступ до житла чи іншого володіння, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем сторони захисту, якщо сторона захисту має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді. При цьому згідно до положень абз. 1 ч. 6 ст. 290 КПК України сторона захисту має право не надавати прокурору доступ до будь-яких матеріалів, які можуть бути використані прокурором на підтвердження винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення. Вирішення питання про віднесення конкретних матеріалів до таких, що можуть бути використані прокурором на підтвердження винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення і, як наслідок, прийняття рішення про надання чи ненадання прокурору доступу до таких матеріалів, може бути відкладено до закінчення

ознайомлення стороною захисту з матеріалами досудового розслідування [1].

Вказане положення є одним із проявів засади змагальності на стадії завершення досудового розслідування, яка, на думку О. Хрущ є чіткіше вираженою саме на даному етапі кримінального провадження. Це, безперечно, є процесуальною гарантією здійснення підозрюваним права на захист, а також засобом перевірки повноти і всебічності проведеного досудового розслідування [2, с. 99]. Н.Л. Боржецька зазначає, що незважаючи на загальний порядок відкриття матеріалів стороною захисту, встановлений абз. 1 ч. 6 ст. 290 КПК України, особливості інформації, котра міститься в документах та речах, до яких надається доступ, може мати певну специфіку, яка визначена нормами, що регулюють як загальний порядок, так і особливі порядки кримінального провадження [3, с. 83]. Певно, таке становище пов'язано із тактичною метою сторони захисту, зокрема захисника [4, с. 199], якою І.В. Гора називає «виключення спроби сторони обвинувачення використати свій ресурс для необґрунтованої переваги сил» [5, с. 48]. Слушним з цього приводу є зауваження І. Гловюк, що для

кожного суб'єкта відкриття матеріалів на виконання вимог ст. 290 КПК сформульоване по-різному. Так, для сторони обвинувачення виконання цих вимог буде імперативним обов'язком. А для сторони захисту обов'язок розглядається лише кризь призму наданого запиту прокурора [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання щодо реалізації права учасниками кримінального провадження на доступ до матеріалів досудового розслідування досліджувалися багатьма вітчизняними вченими. Серед них Ю.П. Аленін, Н.Л. Боржецька, С.В. Бородин, І.В. Гора, Ю.М. Грошевий, І.В. Гловюк, О.М. Дроздов, Н.С. Карпов, Є.Г. Коваленко, С.О. Ковальчук, О.П. Кучинська, Л.М. Лобойко, Є.Д. Лук'янчиков, О.В. Малахова, В.Т. Маляренко, М.Г. Моторигіна, В.Т. Нор, Д.П. Письменний, Д.В. Пономаренко, В.О. Попелюшко, О.С. Старенький, Л.Д. Удалова, В.П. Шибіко, М.Є. Шумило та багатьма іншими вченими. Проте, на сучасному етапі специфіка відкриття матеріалів стороною захисту прокурору, котра визначена нормами встановленими абз. 1 ч. 6 ст. 290 КПК України, досліджена недостатньо, що потребує подальшої розробки.

Метою статті є аналіз окремих питань застосування положень статті 290 КПК України у контексті відкриття матеріалів кримінального провадження стороною захисту прокурору.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до положень п. 12 ст. 290 КПК України, якщо сторона кримінального провадження не здійснить відкриття матеріалів, суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази. Вказане положення стосується й сторони захисту. Разом з цим, як свідчить судово практика суди визнають за можливе дослідження в судовому засіданні тих доказів, які не відкривались стороною захисту в порядку ст. 290 КПК України. Так, Комінтернівський районний суд Одеської області в ухвалі від 16.06.2021 р., під час прийняття рішення про долучення доказів по справі, зокрема, тих, що не були відкриті стороні обвинувачення, обґрунтував своє рішення посилаючись на правові висновки Верховного Суду України, викладених у постановках від 16 березня 2017 року № 5-364к16 та від 12 жовтня 2017 року № 5-237к(15)17, та зазначив, що право обвинуваченого на подання суду зібраних у спосіб передбачений процесуальним законом доказів не обмежено законодавцем стадією досудового розслідування. Відповідно до п. 2 ч. 4 ст. 42 КПК України обвинувачений має право збирати і подавати суду докази. Крім того, якщо за рішенням суду за клопотанням захисника, прокурора доказ чи додатковий матеріал долучається до кримінального провадження під час судового розгляду в суді першої інстанції і прокурор, який брав участь у кримінальному провадженні знає про це (присутній у судовому засіданні), зі змістом таких доказів (додаткових матеріалів) учасники судового провадження ознайомилися під час судового розгляду, підстави для тверджень про порушення вимог ст. 290 КПК України відсутні [7]. Отже, суд дійшов до висновку, що право обвинуваченого на подання суду зібраних у спосіб передбачений процесуальним законом доказів не обмежено законодавцем стадією досудового розслідування.

Практика Верховного Суду також свідчить про визнання обґрунтованими рішення судів нижчестоящих інстанцій щодо можливості дослідження додаткових доказів, які не були відкриті на етапі завершення досудового розслідування, вже під час судового розгляду. Так, відповідно до правових висновків Верховного Суду України, викладених у постановках від 16 березня 2017 р. у справі № 5-364к16 [8] та від 12 жовтня 2017 р. у справі № 5-237к(15)17 [9], не відкриття сторонами одна одній матеріалів ще не свідчить про порушення ст. 290 КПК, адже відкриття доказів можливе й у судовому засіданні. Зокрема Суд вказав, що чинний КПК України не містить заборони для сторін кримінального провадження представляти в суді матеріали,

не відкриті одна одній. Заборону адресовано суду, який згідно з ч. 12 ст. 290 КПК України, не має права допустити наявні в них відомості як докази, які існували на момент звернення до суду з обвинувальним актом, але не були відкриті сторонам. Однак, не відкриття матеріалів сторонами одна одній в порядку статті 290 КПК після закінчення досудового розслідування, а також додаткових матеріалів, отриманих до або під час судового розгляду, є підставою для визнання судом відомостей, що містяться в них, недопустимими як докази [8; 9].

У подальшому висновок щодо можливості дослідження доказів, які не були відкриті сторонами на етапі завершення досудового розслідування, було розвинуто та викладено у Постанові ВС від 13.11.2018 р. у справі № 394/1497/14-к [10]. Так, Суд, посилаючись на правові висновки Верховного Суду України, викладених у згаданих постановках від 16 березня 2017 року та від 12 жовтня 2017 року, приходять до висновку, що враховуючи, що документ (висновок експертизи) було отримано в ході судового провадження на підставі рішення суду за клопотанням захисника, підстави для тверджень про порушення вимог ст. 290 КПК України відсутні. Крім того прокурор, який брав участь в суді першої інстанції та знав про долучення до матеріалів провадження висновку автотехнічної експертизи, мав звернутися з відповідним запитом до захисника, чого не зробив, тому надана суду стороною захисту експертиза є неналежним доказом [10]. У Постановках Першої судової палати ККС ВС від 15.01.2019 р. у справі № 463/5544/14-к [11] та Третьої судової палати ККС ВС від 13.11.19 р. № 753/20472/15-к [12] позиція є по суті такою, як і в Постанові ВС від 13.11.2018 р. лише з тим зауваженням, що прокурор, якому не відкривались матеріали на стадії завершення досудового розслідування, ознайомився з ними в судовому засіданні і не заперечував проти залучення їх до матеріалів кримінального провадження в судовому засіданні.

У Постанові ВС від 26.11.2019 р. суд також додержується правової позиції щодо відкриття стороною захисту додаткових матеріалів, який має бути здійснено у спосіб, визначений в ст. 290 КПК. Так, Колегія суддів вважає неспроможними доводи прокурора про недопустимість висновків комісійних судово-медичних експертів в якості доказів, оскільки вони проведені у відповідності положенням ст. 242 КПК, а саме компетентними експертними установами, за дорученням суду, наданим за клопотанням прокурора, а результати відкриті протилежній стороні кримінального провадження у належний спосіб, з дотриманням вимог встановлених ст. 290 КПК [13].

Стосовно не відкриття показань свідків стороною захисту йдеться також у Постанові ВС від 23.06.2020 р. у справі № 675/423/17, в якій Суд зазначив, що показання свідків, питання про допит яких сторона захисту поставила лише під час судового розгляду, не можуть бути визнані недопустимими доказами з тієї підстави, що вони не були відкриті стороні обвинувачення в порядку ст. 290 КПК. Вказаною нормою права не передбачено обов'язку відкриття стороною захисту показань свідків, яких під час досудового розслідування не було допитано, та питання про допит яких сторона захисту поставила лише під час судового розгляду [14]. Таким чином, за змістом вказаних рішень, чинний КПК України не містить заборони для сторін кримінального провадження представляти в суді додаткові матеріали, не відкриті одна одній.

І.В. Гловюк зазначає, що недопустимі є практика визнання доказів сторони захисту недопустимими та не прийняття їх судом до уваги, якщо вони не були відкриті стороні обвинувачення в порядку у ч. 6 ст. 290 КПК України. Адже у даному випадку йдеться про покладення на сторону захисту нових, не передбачених КПК України обов'язків, навіть покладення таких обов'язків на сторону захисту на підставі аналогії закону недопустиме [15].

Адже застосування кримінально-процесуального закону за аналогією не повинно покладати на учасників непередбачені законом обов'язки [16, с. 296]. О.В.Малахова, досліджуючи інститут сприяння захисту у кримінально-процесуальному доказуванні зазначає, що в порядку ст. 290 КПК України здійснюється відкриття доказів, що отримані сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування, при цьому сторона захисту не має права проводити допит, відповідно до ч. 8 ст. 95 КПК України вона має право отримувати від учасників кримінального провадження та інших осіб за їх згодою пояснення, які не є джерелом доказів (за виключенням кримінального провадження про кримінальні проступки). Окрім того, ст. 290 КПК України не зобов'язує сторону захисту повідомляти прокурора про осіб, які будуть викликані обвинуваченим, захисником в суді для допиту [17, с. 132].

Саме таку позицію відображено у постанові Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 07 червня 2022р., в якій суд прийшов до висновку, що тлумачення, яке надав суд першої інстанції положенням статті 290 КПК, покладе на сторону захисту обов'язок з відкриття доказів, який не передбачений законом і не може бути нею виконаний. Показання свідка, викликаного судом за клопотанням сторони захисту, з'являються лише під час його допиту в судовому засіданні і, таким чином, не можуть бути відкриті до цього моменту. Таким чином, вимоги статті 290 КПК не перешкоджають стороні захисту шукати і надавати суду докази після закінчення досудового розслідування, у тому числі під час розгляду справи в суді першої інстанції. Це зокрема підтверджується положеннями п. 8 ч. 3 ст. 42 КПК, відповідно до яких обвинувачений, має право збирати і подавати докази. Виключення такої можливості істотним чином обмежить здатність обвинуваченої особи ефективно захищатися від обвинувачення, оскільки лише після закінчення досудового розслідування сторона захисту отримує доступ до доказів, на підставі яких сформульовано обвинувачення, і після цього має повноцінну можливість побудувати стратегію і тактику захисту, що включає пошук і надання доказів [18]. Вказаної позиції суд притримувався і в попередніх своїх висновках. Зокрема, у Постанові ККС ВС від 17 березня 2020 р., у справі № 691/1358/15-к колегія суддів прийшла до висновку, що виникнення обов'язку сторони захисту щодо відкриття матеріалів кримінального провадження прямо пов'язане із наявністю відповідного запиту від прокурора. Відсутність доказів того, що прокурор звертався із таким запитом до сторони захисту чи до суду, свідчить про відсутність будь-яких підстав для застосування положень ч. 12 ст. 290 КПК. Крім того у вказаному рішенні, Суд звернув увагу й на наслідки не відкриття стороною захисту під час досудового розслідування показань свідка, які також не є підставою для визнання доказів недопустимими. Зокрема суд вказав, що КПК не зобов'язує сторону захисту фіксувати будь-яким чином показання свідків захисту під час досудового розслідування. Крім того, стороні обвинувачення було відомо про можливість участі у судовому розгляді та надання показань як свідком у цьому кримінальному провадженні. А з огляду на вимоги ст. 23 КПК показання учасників кримінального провадження суд отримує усно і може прийняти як доказ, і тому відсутні будь-які підстави для застосування положень ч. 12 ст. 290 КПК щодо показань свідка наданих під час допиту, проведеного в судовому засіданні за клопотанням захисника [19]. Про запит прокурора, як обов'язкової умови виконання стороною захисту вимог ст. 290 КПК України і обов'язку відкриття йдеться також у Постанові Другої судової палати ККС ВС від 06 квітня 2021 року, зокрема суд вказує, що обов'язок сторони захисту надати прокурору доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином лише будь-які речові докази або

їх частини, документи або копії з них прямо пов'язане із наявністю відповідного запиту від прокурора [20].

Таким чином, погоджуючись з висловленою позицією І.В.Гловюк, у вказаних постановках сформульовано два висновки: 1) без запиту прокурора у сторони захисту не виникає обов'язок надати доступ; 2) у разі неподання запиту прокурором на доступ до матеріалів сторони захисту з можливістю скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, суд не може застосувати до матеріалів, які знаходяться у сторони захисту, кримінально-процесуальну санкцію, передбачену ч. 12 ст. 290 КПК України. [21, с. 243].

Також слід звернути увагу на позицію ВС щодо правової оцінки факту звернення прокурора із запитом про надання доказів до сторони захисту, що не обумовлює зупинення перебігу строку досудового розслідування. Так, у постанові ВС від 01.06.2022 р. у справі № 348/1674/19, суд досліджуючи питання перебігу процесуальних строків ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, які не включаються у строки досудового розслідування, дійшов висновку, що звернення прокурора в порядку ч. 6 ст. 290 КПК із запитом до сторони захисту про доступ до матеріалів, які сторона захисту має намір використати як докази в суді, не включаються у строки, визначені ч. 5 ст. 219 КПК, та не впливає на перебіг строку досудового розслідування [22]. Обґрунтовуючи свою позицію колегія суддів Третьої судової палати зазначила, що матеріалами досудового розслідування є матеріали, які перебувають у розпорядженні органу досудового розслідування, а стороною захисту надаються матеріали, речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надається доступ до житла чи іншого володіння. Водночас, відповідно до ч. 1 ст. 317 КПК матеріалами кримінального провадження є документи, інші матеріали, надані суду під час судового провадження його учасниками, судові рішення та інші документи і матеріали, що мають значення для цього кримінального провадження та долучаються до обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності. Відповідно до ч. 5 ст. 219 КПК встановлюється строк ознайомлення саме з матеріалами досудового розслідування, а не з матеріалами кримінального провадження, які подаються стороною захисту. Крім того у матеріалах цього кримінального провадження міститься запит прокурора від 15 травня 2020 р. про надання доказів стороною захисту. Однак, будь-яких відміток про його отримання стороною захисту або про направлення на адреси підозрюваної чи захисника матеріали кримінального провадження не містять [22].

Про відсутність у сторони захисту обов'язку відкривати свої матеріали свідчить і наявність формального запиту прокурора, йдеться у постанові Верховного Суду від 21 вересня 2021 року у справі № 756/6018/20, де зазначено про те, що формальна наявність у матеріалах кримінального провадження запиту прокурора, прийнятого в порядку ч. 6 ст. 290 КПК України, не зумовлює зупинення перебігу строку досудового розслідування у разі відсутності доказів його направлення чи вручення стороні захисту [23]. Відповідно формальний запит прокурора й не зобов'язує сторону захисту відкривати наявні у неї матеріали.

Також актуальним залишається питання стосовно переліку матеріалів, до яких сторона захисту надає доступ стороні обвинувачення. Абз. 1 ч. 6 ст. 290 КПК України встановлено обов'язок сторони захисту надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них. В той же час абз. 2 ч. 6 ст. 290 КПК України – право сторони захисту не надавати прокурору

доступ до будь-яких матеріалів, які можуть бути використані прокурором на підтвердження винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення. З одного боку, це гарантує додержання принципу презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини, з іншого – сторона захисту може зловживати цим правом [24, с. 103].

В будь-якому випадку, прокурор по завершенню ознайомлення з матеріалами сторони захисту, відповідно до положень п.9 ст. 290 КПК України зобов'язаний письмово підтвердити факт надання їм доступу до матеріалів із зазначенням найменування таких матеріалів. У такому разі, як і у випадку з фактом підтвердження стороною захисту, стаття 290 КПК вимог до відповідного документа не встановлює. Вважаємо, що сторона захисту вправі самостійно скласти власний протокол надання доступу до матеріалів захисту із описом, або підготувати проект «письмового підтвердження» прокурора з описом наданих документів. Але враховуючи, що обов'язок підтвердження факту надання доступу лежить

саме на стороні, яка здійснювала ознайомлення, то саме прокурор зобов'язаний скласти відповідний документ. З огляду на те, що ознайомлення з матеріалами досудового розслідування є процесуальною дією, адже воно характеризується активною поведінкою учасників, а отже, є саме дією, яка передбачена чинним процесуальним законодавством та є процесуальною, а відповідно до п. 1 ст. 104 КПК у випадках, передбачених цим Кодексом, хід і результати проведення процесуальної дії фіксуються у протоколі.

Висновки. Отже, на підставі аналізу судової практики ВС можна зазначити, що не допустимість відомостей, що містяться в матеріалах сторони захисту, як доказів, не може бути застосована, якщо невиконання стороною захисту вимог ч. 6 ст. 290 КПК України стало наслідком неподання прокурором запиту про надання стороною захисту доступу. Крім того, вручення чи направлення запиту прокурора має бути підтверджений доказами, а не бути формально оформленим в матеріалах кримінального провадження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Хрущ О. Діяльність прокурора під час відкриття матеріалів кримінального провадження за законодавством України та зарубіжних країн. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 2 (48). С. 99.
3. Боржецька Н. Л. Форми закінчення досудового розслідування: правові, теоретичні та прикладні проблеми. Острог, 2016. 252 с.
4. Грібов М. Л. Поняття та зміст криміналістичної тактики в контексті законодавчих новацій у кримінальному процесі України. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 194–200.
5. Гора І. В. Використання спеціальних знань адвокатом : науково-практичний посібник. Академія адвокатури України. Київ : Прецедент, 2013. 62 с.
6. Гловюк І.В. Чим обумовлюється активність сторони захисту в межах ст.290 КПК. *Закон і Бізнес*. 25.10.2022. URL: <https://zib.com.ua/ua/153503.html>
7. Ухвала суду Комінтернівського районного суду Одеської області від 16.06.2021 р. у справі № 504/3049/20 (провадження № 1-кп/504/615/21). URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/97709459/>
8. Постанова ВСУ від 16.03.2017 р. у справі № 5-364к16 URL: <https://sudpraktika.wordpress.com/кримінальний-процес/стаття-290-відкриття-матеріалів-іншій-с/висновок-всу-№-5-364к16-від-16-03-2017-року/>
9. Постанова ВСУ від 12.10.2017 р. у справі № 5-237к(15)17 URL: <https://sudpraktika.wordpress.com/кримінальний-процес/стаття-290-відкриття-матеріалів-іншій-с/постанова-всу-№-5-237к1517-від-12-10-2017-року/>
10. Постанова ВС від 13.11.2018 р. у справі № 394/1497/14-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77911118>
11. Постанова ВС від 15.01.2019 р. у справі № 463/5544/14-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79314122>
12. Постанова ВС від 13.11.2019 року у справі № 753/20472/15-к. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/85712238>.
13. Постанова ВС від 26.11.2019 р. у справі № 661/1950/16-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86162668>
14. Постанова ВС від 23.06.2020 р. у справі № 675/423/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90143798>
15. Гловюк І.В. Проблемні питання застосування статті 290 кпк України у діяльності сторони захисту: практика ККС ВС. URL: <https://barristers.org.ua/2020/08/20/problemni-pytannya-zastosuvannya-statti-290-kpk-ukrayiny-u-diyalnosti-storony-zahystu-praktyka-kks-vs/>
16. Вовк І. Умови застосування аналогії у кримінальному судочинстві України. *Право України*. 2011. № 3. С. 291–297.
17. Малахова О.В. Реалізація інституту сприяння захисту у кримінально-процесуальному доказуванні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Малахова Ольга Валентинівна. Одеса, 2016. 213 с.
18. Постанова ККС ВС 07.06.2022р. у справі № 462/1710/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104849853>
19. Постанова ККС ВС від 17 березня 2020 р., справа № 691/1358/15-к, <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/88401654>
20. Постанова ККС ВС від 06.04. 2021 р. у справі № 209/3537/18, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96208183>
21. Гловюк І.В. Проблемні питання застосування статті 290 КПК України у діяльності сторони захисту: практика ККС ВС. *Правове життя сучасної України : у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 538 с.*
22. Постанова ВС від 01.06.2022 р. у справі № 348/1674/19 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104583172>.
23. Постанова ВС від 21.09.2021 р. у справі № 756/6018/20. URL: <http://iPLEX.com.ua/doc.php?regnum=99861315&red=100003348f0b4e2b94cf1a7dc7b7f9c238ffeb&d=5>
24. Лисенкова К.Є. Принцип змагальності сторін у досудовому Кримінальному провадженні : канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 185 с.